

Іван Ярмошик
доктор історичних наук,
доцент, завідувач
кафедри спеціальних історичних
наук та правознавства
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

Родовід Юрія Немирича на Житомирщині (XVI – XVII ст).

Важливу роль в процесах формування та політичного розвитку козацтва відіграли представники вищих соціальних прошарків українського суспільства. Серед діячів середини XVII століття помітне місце належить уродженцю Житомирщини Юрію Немиричу. Його політичну діяльність високо оцінювали провідні українські історики. Зокрема М.Грушевський називав його одним з провідних представників козацької старшини. М.Костомаров, О.Єфименко відзначали його високу освіченість, дипломатичні таланти, вплив на гетьмана Івана Виговського. Юрію Немиричу присвячені статті І.Лоського та О.Фотинського. Крім того окремі напрямки його діяльності згадуються в працях присвячених розвитку соціалістичних ідей на Україні. Дана публікація присвячена житомирським сторінкам біографії родини Немиричів.

Походив він із стародавнього шляхетного православного роду, відомого уже наприкінці XVI століття. Його дід Андрій Немирич, воєвода київський, разом з Остапом Шашкевичем в 1514 році брав участь у поході на Москву, який закінчився невдало. А в 1527 році розбили військо татар, що грабували українські землі. В опису Овруцького замку 1545 року згадується дві городні пана Єсифа Немирича. Батько Немирича Стефан Андрійович, підкоморій Київський, і староста Овруцький мав багаті маєтності в Київському воєводстві: переважно на території Житомирського та Овруцького повітів. Своїм синам Юрію, Владиславу, Стефану та дочкам Софії, Галшці, Катерині залишив у спадок багато сіл та містечок у нашому

краї: Горошки, Білка, Черняхів, Коростень, Олевськ, Хочин, Лугини, Сновидовичі й інші. Значні маєтності отримали вони і на Лівобережній Україні: Кременчук, Кобеляки, Перевалочне та інші.

Це свідчить, що Юрій Немирич був одним з наймогутніших магнатів. Всього йому належало 4807 дворів. Для порівняння: Ієремія Вишневецький володів 7603 дворами, Станіслав Любомирський = 4726, Януш Тишкевич – 2127. таке значне багатство у поєднанні з природними талантами давало можливість шляхтичу в умовах тодішньої Польщі грати суттєву роль в політичному житті держави.

Однією з характерних рис першої половини ХУІІ ст. в Польщі і в Україні було захоплення протестантством. Особливого поширення серед шляхти набула його раціоналістична течія антитринітаріанство або социніанство. Засновником социніанства був Социн Фауст (1539 - 1603), італієць за походженням, який змушений був емігрувати до Польщі. Социніани заперечували догмат Трійці, вимагали віротерпимості та визнання свободи волі, засуджували рабство і кріпосне право. Социніани турбувались про розвиток особистості, науки. Де появлялась їх община, там засновувались школи, друкарні, лікарні. В.Антонович вважав социніанство найдемократичнішою релігією того часу.

Родина Юрія Немирича теж сповідувала цей напрям протестантства. Його мати Марфа Войнаровська походила із відомої своїми симпатіями социніанству сім'ї, тітка Катерина була дружиною відомого покровителя социніан Павла Сенати. Батько підтримував антитринітаріїв Київщини. В умовах такого вільнодумства і формувався характер Юрія. Він одержав блискучу, як на той час, освіту.

Спочатку навчався в Раківській академії, яка переживала тоді період розквіту. Після закінчення академії в Ракові Немирич разом з групою друзів (Андрієм Вишоватим, Олександром Чапличем, Петром Суходольським та іншими) в 1631 році відправився за кордон для

завершення освіти. Він навчався в кращих університетах Європи – у Лейдені, Оксфорді, Парижі і навчання тривало 4 роки. В 1635 році Юрій Немирич повертається на Україну, він продовжує справу свого батька (помер в 1630 році) і стає покровителем сочиніан. Його родове помістя містечко Черняхів (в історичних документах не раз зустрічаємо „Немирич на Черняхове Юре”) починає відігравати важливу роль у поширенні сочиніанських ідей на Київщині.

В 1640 році. Юрій Немирич одержав важливу посаду Київського підкоморія (урядник суду, що займався розглядом справ про межі земельних володінь). Вона була досить впливова і давала йому можливість підтримувати своїх одновірців. Немирич, часто буваючи послом на сеймах, виступав проти гонінь на антитринітаріїв, які в цей час посилюються з боку католицької церкви та польського уряду. Остаточний удар антитринітаріанству був нанесений в ході Визвольної війни українського народу 1648 –1654 рр. Сочиніани разом з дворянами інших віросповідань рятувались втечею від наступаючого козацького війська. Козаки не відрізняли їх від маси інших польських або ополячених шляхтичів. Змушений був утікати на Захід і Юрій Немирич, але вже восени 1648 року він повертається в свої маєтки. В цей час, виконуючи доручення Яна Казимира, він познайомився з Богданом Хмельницьким.

В жовтні 1648 року Юрій Немирич, як довірена особа кандидата на польську корону королевича Яна Казимира, прибув до похідного козацького табору під Замостям. Через нього, намагаючись знайти підтримку українських козаків, Ян Казимир засвідчував їм свою прихильність і повідомляв, що інший претендент його брат Кароль – непримиренний ворог повстанців. Як відомо, Богдан Хмельницький підтримав домагання Яна Казимира на польську корону, не став штурмувати Замостя і повернувся з військом на Україну.

Повернувшись у свої маєтки, Юрій Немирич очолив військовий загін шляхти, яка організувалась і виступила проти повстанців на захист своїх володінь. В 1649 році шляхта Київського воєводства, зібравшись на сеймик, вибрала Немирича керівником шляхетського ополчення проти козаків, а його помістя Горошки (нині село Володарсько-Волинського району) визначила центром військових операцій. В 1652 році київська шляхта просила короля нагородити Немирича, який активно виступив на захист шляхетських маєтків і багато потратив на це своїх коштів. В 1651 – 1655 році Юрій Немирич неодноразово вибирався послом на різні сейми, де відстоював інтереси місцевих поміщиків. Коли в 1655 році на Польщу напало шведське військо короля Карла X, Немирич, як і багато інших шляхтичів. Перейшов на його бік. Для нього, як представника антитринітаріан, проти яких католицьке духовенство організувало жорстокі гоніння, не було мотивів захищати католицьку Польщу. Тому в 1656 році він разом з іншими магнатами (Конецпольським, Вишневецьким) в таборі шведського короля. Однак інтереси шведів теж не були співзвучні з настроями Немирича, і наступного року він переходить на бік Богдана Хмельницького, який в той час був союзником шведського короля. Є свідчення ніжинського протопопа Максима Филімоновича про те, що Немирич вступив на козацьку службу за 2 – 3 тижні до смерті Богдана Хмельницького (помер 27 червня 1657 року).

Пізніше діяльність Юрія Немирича стала досить помітною і стривожила московський уряд, оскільки він не приймав присяги на вірність московському царю. Уряд звернувся до козацьких послів з запитом „Кто у них в войску лютор Юрий Немирич и для чего гетман подавал ему города Кременчук, Перевалочно, Кобеляки, Белки, Санжаров... и посланцы говорили есть-де у них в войску лютор Юрий Немирич, а пришел в войско еще при небожчике при прежнем гетмане Богдане Хмельницком , а нынешний гетман ему тех городов не даывал”. На це послідувала вказівка

„гетьману того Лютера війську не держать... и говорить, чтобы он его из войска выслал”.

Безперечно, плідна діяльність Юрія Немирича відноситься до часів гетьмана Івана Виговського. З переходом на сторону українського війська Немирич прийняв православну віру. Крім того, в 1658 році опублікував відозву до польських сочиніан, де закликав їх повернутись в лоно православної церкви, поєднатись з вільним козацьким народом і стати добрими громадянами Великого Князівства Руського.

З Іваном Виговським Немирич був давно знайомий. Адже Вигів – помістя Виговських, дароване їм в 1554 році королем Сигізмундом, межувало з маєтками Немирича. Історичні документи засвідчили навіть їх спір через село Лугини, що належало до володінь Немирича.